

Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι

Ένα έργο-σταθμός των κορυφαίων ελληνιστών Hermann Diels και Walther Kranz

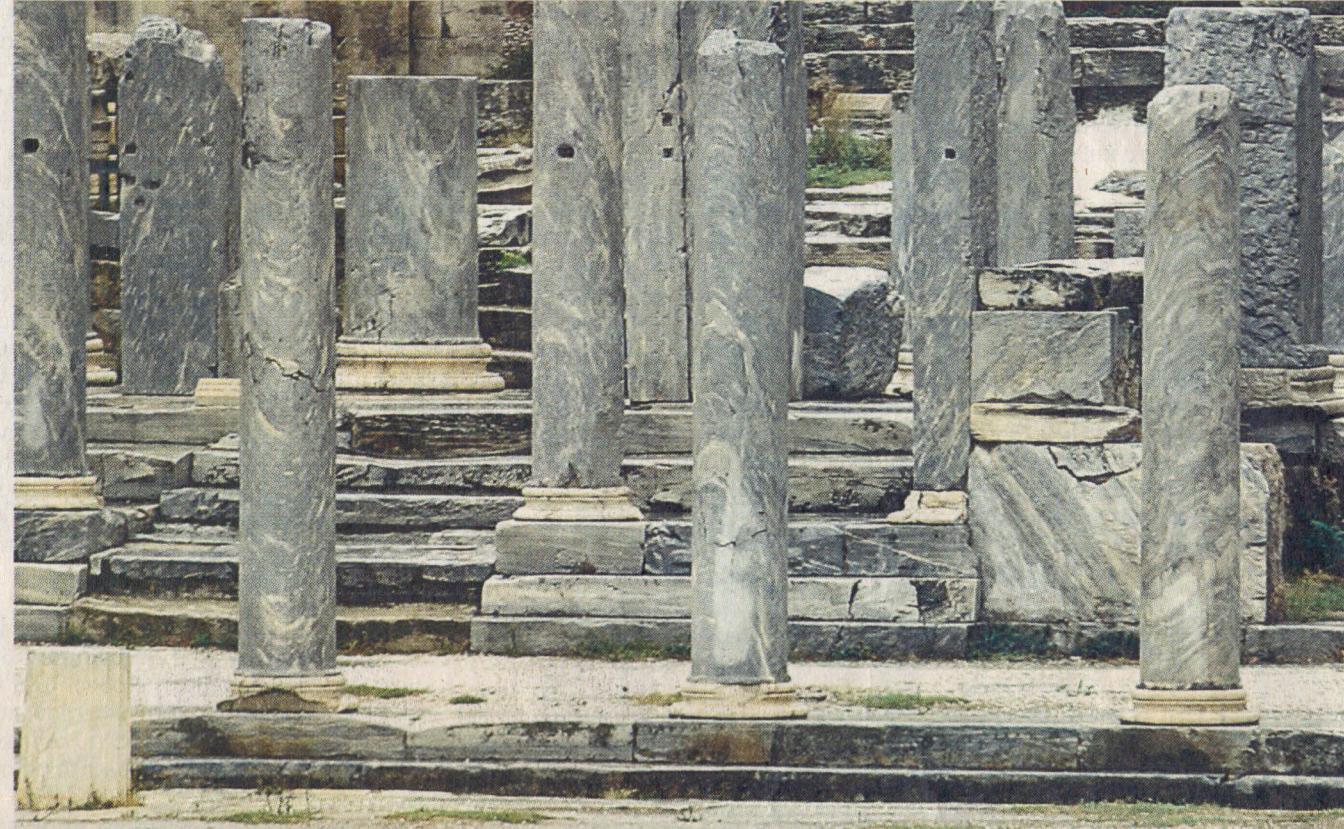
ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ

Της ΜΑΡΙΑΣ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ - ΠΟΘΟΥ

Hermann Diels και Walther Kranz: «Οι Προσωκρατικοί, οι μαρτυρίες και τα αποσπάσματα». Α' τόμος, Εκδόσεις Παπαδίμα, 2008, σελ. 946.

Πρόκειται για ένα μνημειώδες έργο που εκπόνησαν αρχές του περασμένου αιώνα οι φιλόσοφοι ελληνιστές και πανεπιστημιακοί Hermann Diels και Walther Kranz, με σκοπό, όπως γράφουν στον πρόλογο της πρώτης έκδοσης (1903), «να αποτελέσει βάση για παραδόσεις σχετικά με την ελληνική φιλοσοφία». Στη δεύτερη έκδοση (1922) εξηγούν γιατί προτίμησαν να περιορισθούν στο «ουσιώδες και αρχαίο κείμενο» ώστε τα αποσπάσματα των φιλοσόφων που συμπειλήθηκαν να θεωρούνται τηλέρη «και όχι τα συμφραζόμενα των αποσπασμάτων».

Και αφού το τεράστιο αυτό έργο / άθλος διένυσε την πορεία του στον χρόνο, έφτασε στην έκτη του επανέκδοση το 1951, και επόμενο ήταν να επισημανθούν αδυναμίες στον τρόπο συγκρότησης του τεράστιου υλικού - να υπολογίσει κανείς πως εκτός από τους μεγάλους φιλόσοφους ποιτές, άλλα τετρακόσια ονόματα συμπειλήθηκαν στους τόμους. Και ο Walther Kranz επισημαίνει: «Η σκέψη που έχει εκφραστεί ήδη πολλές φορές έως τώρα, ότι το βιβλίο δηλαδή, που είχε σχεδιάσει ο Diels, κυρίως

ΟΡΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Η αρχαία αγορά της Αθήνας, τόπος συνάντησης των φιλοσόφων.

πλέον να αντικατασταθεί με ένα βιβλίο που να αποδίδει την αρχαία παράδοση επεξεργασμένη και σχολιασμένη».

Η εγκυρότερη συναγωγή

Ο Βασ. Α. Κύρκος, ομότιμος καθηγητής Φιλοσοφίας, που με τη συνεργασία του Δημοσθ. Γεωργοβασίλη απέδωσε στα νέα ελληνικά το μνημείωδες αυτό έργο, στον πρόλογό του για την ελληνική έκδοση σημειώνει: «Τα αποστάσματα των Προσωκρατικών των Diels και Kranz εξακολουθούν να είναι ακόμη και σήμερα το εγκυρότερο βιβλίο σε ό,τι αφορά τον αυθεντικό λόγο των προσωκρατικών φιλοσόφων και τις μαρτυρίες που διέσωσεν η δοξογραφική παράδοση για τη ζωή, τη διδασκαλία και το έργο τους».

Αναφέρει επίσης ότι στο έργο πρόσθεσαν και νέα αποστάσματα, εκ των οποίων τέσσερα από τον «Πάπυρο του Δερβενίου» (ανακαλύφθηκε το 1962) που αναφέρονται στους Ορφικούς και τέσσερα από τον «Πάπυρο του Στρασβούργου», τα οποία αναφέρονται στον Εμπεδοκλή. «Ο Πάπυρος του Στρασβούργου» βρέθηκε από τον Γερμανό αρχαιολόγο Otto Rubenmann το 1904 στο Akhmim (αρχ. Πανόπολις) της Αιγύπτου και συμπληρώνει τις γνώσεις μας για τον Ακραγαντίνο φιλόσοφο.

«Σκοπός της έκδοσης αυτής, γράφει ο Βασ. Α. Κύρκος, είναι η απόδοση στα νέα ελληνικά του αυθεντικού λόγου των μεγάλων προσωκρατικών φιλοσόφων και η ανάδειξη της αξίας των αποσπασμάτων που μας διέσωσε η παράδοση». Και επισημαίνει τη σημασία να διαφυλαχθεί η ιδιαιτερότητα του λόγου και του ύφους των δοξογραφικών μαρτυριών. «Δοξογραφικές μαρτυρίες» στην προκειμένη περίπτωση είναι οι αναφορές στο έργο των προσω-

Οι στοχασμοί του Ξενοφάνη, του Ηράκλειτου, του Παρμενίδη, του Εμπεδοκλή και του Πυθαγόρα.

κρατικών από μεταγενέστερους.

Για να γίνει εύχρηστος ο τεράστιος αυτός Τόμος χωρίστηκε σε εννέα ενότητες. Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει την κοσμολογική ποίηση της πρώτης εποχής, την αστρολογική ποίηση του βου άιώνα, την πρώτην κοσμολογική και γνωμική: Ορφεύς - Οι Επτά σοφοί. Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει τα κεφάλαια: Θαλής - Παρμενίσκος. Η τρίτη: Ξενοφάνης. Η τέταρτη: Ηράκλειτος. Η πέμπτη: Επίχαρμος - Αμεινίας. Η έκτη: Οι Ελεάτες: Παρμενίδης - Ζήνων - Μέλισσος. Η έβδομη: Εμπεδοκλῆς. Η όγδοη: Μενέστωρ - Λύκων και η ένατη: Η Σχολή των Πυθαγορείων.

Οι επιμέρους αυτές εννέα ενότητες περιλαμβάνουν όλο τον αρχαίο κόσμο, από τον 6ο αιώνα π.Χ. και φθάνουν μέχρι και τον 4ο αιώνα π.Χ. παρακολουθώντας και την εξέλιξη της φιλοσοφικής σκέψης, τη μεταλλάγμη σε ανθρωποκεντρική. Επίσης, παρακολουθούν τις «Σχολές» που δημιούργησαν τα διάφορα φιλοσοφικά ρεύματα με την ολοένα και περισσότερο εξατομικεύση της φιλοσοφικής αντίληψης του κόσμου.

Οι αρχαίες πηγές

Ο τόμος αρχίζει με το κεφάλαιο «Ορφεύς - Bios και συγγράμματα». Και περιλαμβάνει όλα τα αποσπάσματα τα «μαρτυρημένα από αρχαίες πηγές». Είναι θαυμαστός

ο τρόπος και η υπομονή με την οποία οι συγγραφείς του τόμου συνέλεξαν και ερμήνευσαν όλα όσα είχαν μεταγενέστερα γραφεί για τον ορφικό λόγο και για τη ζωή του Ορφέα. Και κατά τον ίδιο σχολαστικό και άκρως προσεγμένο τρόπο, ακολουθούν άλλοι ποιητές και φιλόσοφοι, μικρότεροι ή μεγαλύτεροι εμβέλειας, όπως: Φερεκύδης από τη Σύρο - «Bios και Εργα». Θεαγένης. Ακουστίας - «Bios και Εργα». Αναξιμένης - «Bios και Διδασκαλία». Πυθαγόρας και Πυθαγόρειοι. Και έτσι συνεχίζει έως ότου τους συμπεριλάβει όλους. Ομως, το πιο ενδιαφέρον είναι τι γράφουν οι άλλοι γι' αυτούς, οι μεταγενέστεροι, και πώς ερμηνεύουν τον «αρχαίο», όπως τον ονόμαζαν, λόγο τους. Ετσι μας δίδεται ένα πλήθος ρίσεων από Αριστοτέλη, Πλάτωνα, Σιμπλίκιο, Πλούταρχο, Πρόκλο, Απολλόδωρο, Πορφύριο, Αέτιο, Ιάμβλιχο, Διογένην Λαέρτιο και άπειρων άλλων, που σχολιάζουν τους «αρχαίους», θέτοντας συνάρμα και το στίγμα της δικής τους αντίληψης ή της κοινωνικής τους θέσης.

Εππάρχοντας δούλευαν οι μεταφραστές και επιμελητές του τόμου για να φθάσουν σε μια ικανοποιητική, όπως γράφουν, απόδοση του έργου στη σημερινή γλώσσα, αλλά και για να ελεγχθούν στο έπακρο οι γλωσσικές αποχρώσεις του αρχαίου κειμένου, οι αποχρώσεις του ύφους, οι δοξογραφικές μαρτυρίες. Και ο εκδότης Δημ. Ν. Παπαδήμας είχε τη μεγάλη υπομονή, αλλά και την αποφασιστικότητα να υποστεί το δυσβάσταχτο οικονομικό βάρος, προκειμένου να προσφέρει στην ελληνική παιδεία αυτή την ανεκτίμητη πνευματική κληρονομιά. Δεν γνωρίζω με ποιο τρόπο επιβραβεύονται από την πολιτεία κάποιοι άνθρωποι που αφιερώνουν τη ζωή τους στην εκπόνηση παρόμοιων πνευματι-

κών άθλων, όμως ποτεύω πως, στην περίπτωση αυτή, η επιβράβευση θα τιμούσε πρωτίστως τον βραβεύοντα.

Στην αυγή της σκέψης

Στους τρεις αυτούς μοναδικούς τόμους (όδη είναι έτοιμοι και οι άλλοι δύο) ο αναγνώστης -και όχι μόνον ο μελετητής- θα γνωρίσει τη γοητεία του αρχαίου κόσμου, την αυγή της σκέψης και της εμβάθυνσης στο οντολογικό πρόβλημα, θα γνωρίσει την αγωνία του πρώτου σκεπτόμενου ανθρώπου που ανίκνευσε τα δρια και την αρχή της ύπαρξης του μέσα στον κόσμο και, το πιο σημαντικό, κατάφερε να υπερβεί τη μυθική ερμηνεία και να θεμελιώσει τις πρώτες φιλοσοφικές αρχές που μέχρι σήμερα κρατούν σε εγρήγορση τον πνευματικό κόσμο σε παγκόσμια ακτίνα.

Σ' αυτό έγκειται και η μέγιστη προσφορά των παρόντων τόμων. Γιατί ο λόγος των φιλοσόφων εκείνων ποιητών δεν αρκεί μόνος για την κατανόηση των φιλοσοφικών τους οραματισμών. Είναι απαραίτητη η γνώση του αρχαϊκού κόσμου και των ιδιαιτεροτήτων της κοινωνίας μέσα στην οποία εξέθρεψαν τον φιλοσοφικό στοχασμό τους. Και το έργο αυτό προσφέρει και τα δύο: Από τη μία τη γνώση της τότε κοινωνίας, μέσα στην οποία ζήζονταν οι φιλόσοφοι ποιητές, κι από την άλλη τη δυνατότητα εμβάθυνσης στη φιλοσοφική τους σκέψη. Έτσι ωστε να γίνουν κατανοητά τα κοινωνικά τους οράματα που όχι μόνο καθόρισαν την μετά τον Μύθο εποχή αλλά και έθεσαν τα θεμέλια της, ανά τους αιώνες, φιλοσοφικής σκέψης και όρασης.

Ενα έργο που θα τέρψει γνωστακά αλλά και θα εμπλουτίσει τον κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο.